

ÚS: Uplatnění práva na zákonného soudce v rozhodčím řízení

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, nevyklučuje, aby otázka (nedostatku) pravomoci rozhodce byla zkoumána i v exekučním řízení.

Právo na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod lze přiměřeně vztáhnout i na řízení rozhodčí. Ústavní soud zdůrazňuje požadavek na konkretizaci a individualizaci výběru rozhodce proto, že rozhodčí řízení představuje jakýsi „odklon“ od klasického soudního řízení, proti jehož výsledku existují pouze velmi omezené možnosti soudního přezkumu. Není-li tedy rozhodováno rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nemůže být akceptovatelný ani výsledek tohoto rozhodování.

podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 2735/11, ze dne 03.04.2012

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Vlasty Formánkové, soudce zpravodaje Miloslava Výborného a soudkyně Michaely Židlické o ústavní stížnosti E. M., zastoupené Mgr. Michalem Kojanem, advokátem, AK se sídlem Pařížská 28, 110 00 Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 8. 2011 č. j. 13 Co 398/2011-83 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 68 EXE 4690/2010-15, za účasti 1. Městského soudu v Praze a 2. Obvodního soudu pro Prahu 4, jako účastníků řízení, a obchodní společnosti STARLIFE, s. r. o., se sídlem Husovo nám. 1702, 253 01 Hostivice, zastoupené JUDr. Jiřím Velíškem, advokátem, AK se sídlem Spálená 14, 110 00 Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 8. 2011 č. j. 13 Co 398/2011-83 se ruší, neboť postupem předcházejícím jeho vydání došlo k porušení práv stěžovatelky zaručených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") domáhala zrušení shora označených rozhodnutí, jimiž byla nařízena exekuce na její majetek k uspokojení pohledávky vedlejšího účastníka vyplývající ze smlouvy o poskytování telekomunikačních služeb.

2. Stěžovatelka vyloučila, že by s vedlejším účastníkem uzavřela účastnickou smlouvu obsahující i rozhodčí doložku, a poukázala na kriminalistickou expertizu Policie ČR, podle které byl její podpis na

smlouvě padělán. Rozhodčí nález označila za nicotný, a tudíž nevykonatelný, a obecným soudům vytkla, že se jeho obsahem nezabývaly. Dle jejího názoru byl ve sporu plynoucím ze smlouvy o poskytování telekomunikačních služeb oprávněn rozhodnout Český telekomunikační úřad; pokud by tomu tak nebylo, měl odvolací soud při svém rozhodování respektovat využitelnou judikaturu Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 20 Cdo 1828/2011), podle které jsou rozhodčí smlouvy neobsahující přímé určení rozhodce považovány za neplatné.

3. Stěžovatelka požádala o přednostní projednání stížnosti a o náhradu nákladů řízení.

4. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 27. 10. 2011 odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a na právní názor v něm uvedený. Ke stěžovatelkou označenému rozhodnutí Nejvyššího soudu uvedl, že bylo vydáno v souvislosti se zastavením exekuce, a nikoliv jejím nařízením. Městský soud v Praze navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta s tím, že stěžovatelce nebrání nic v tom, aby výhrady vznesené proti napadenému rozhodnutí použila v návrhu na zastavení exekuce. Městský soud souhlasil s rozhodnutím bez jednání.

5. Obvodní soud pro Prahu 4 ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 27. 10. 2011 zcela odkázal na obsah spisu s tím, že nemá co dodat. Obvodní soud souhlasil s upuštěním od ústního jednání.

6. Vedlejší účastník, STARLIFE, s. r. o., ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 16. 11. 2011 označil ústavní stížnost za neopodstatněnou, resp. nedůvodnou, a navrhl, aby byla odmítnuta i jako nepřijatelná. Dle jeho názoru je ústavní stížnost nejasná a nepřezkoumatelná, neboť v ní není uvedeno, jaké konkrétní ústavně zaručené právo mělo být ze strany obecných soudů porušeno, stěžovatelka nevyužila všech prostředků k ochraně svých práv, např. nepodala žalobu o zrušení rozhodčího nálezu nebo žalobu pro zmatečnost, která je podle stanoviska Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 26/08 přípustná proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto odvolání, nevyloučil ani opožděné podání odvolání proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 a zanedbání ochrany práv samotnou stěžovatelkou.

7. V replice ze dne 5. 12. 2011 stěžovatelka souhlasila s rozhodnutím bez jednání, pokud by však Ústavní soud dospěl k závěru, že je třeba nařídit ústní jednání, navrhla výslech rozhodce Petra Boubína. K argumentům Městského soudu v Praze uvedla, že podala návrh na zastavení řízení a z opatrnosti i žalobu pro zmatečnost, v této souvislosti ponechává na zvážení Ústavního soudu případné přerušení řízení o ústavní stížnosti do doby, než bude o žalobě pro zmatečnost rozhodnuto. Žalobu o zrušení rozhodčího nálezu zmíněnou vedlejším účastníkem jako možný prostředek obrany práv stěžovatelka vyloučila, neboť má za to, že tzv. rozhodčí nález je nicotnou listinou, kterou není třeba touto cestou odklízet, navíc by šlo o zcela samostatné řízení jdoucí nad rámec řízení exekučního. Stěžovatelka připojila informaci o rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4, jímž byl odložen výkon rozhodnutí do doby rozhodnutí o ústavní stížnosti.

II.

8. K ověření stěžovatelčiných tvrzení si Ústavní soud vyžádal rozhodčí a exekuční spis.

9. Z rozhodčího spisu sp. zn. RI ST 265/2009 Ústavní soud zjistil, že tvrzená pohledávka vedlejšího účastníka se opírala o účastnickou smlouvu člena klubu STARLIFE uzavřenou dne 17. 8. 2007 mezi dodavatelem (STARLIFE, s. r. o.), a členem (podpis nečitelný) o objednavce neveřejné telekomunikační služby poskytované v rámci privátní sítě STARLIFE. Ve smlouvě byla sjednána

rozhodčí doložka v tomto znění: "STARLIFE, s. r. o., si vyhrazuje právo rozhodnout, zda se v případných majetkových sporech, které vzniknout při poskytování služeb, bude spor řešit ve správním řízení u ČTÚ nebo v rozhodčím řízení před rozhodcem, případně rozhodci, určenými dle Jednacího řádu a Poplatkového řádu vydanými Rozhodčím institutem v Praze, se sídlem na Praze 4, Kloboučnická 25, PSČ 140 00, IČO 26668050. Rozhodčí nález bude konečný a závazný pro obě smluvní strany. Smluvní strany se výslovně dohodly, že smluvní strana ve sporu úspěšná má vůči druhé smluvní straně právo na náhradu nákladů správního či rozhodčího řízení. Rozhodce je oprávněn spor projednat a rozhodnout pouze na základě předložených listinných důkazů bez ústního jednání." Po podání žaloby vedlejšího účastníka proti žalované stěžovatelce k Rozhodčímu institutu v Praze, Kloboučnická 25, předseda institutu jmenoval dne 19. 1. 2010 rozhodce Mgr. Petra Boubína k projednání a rozhodnutí sporu. Rozhodce zaslal žalované žalobu a vyzval ji, aby se k ní vyjádřila, vylíčila rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu a označila důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení. Výzva byla zaslána na adresu v V., P., odkud se zásilka jako nedoručená vrátila zpět dne 19. 2. 2010. Rozhodčím nálezem ze dne 18. 6. 2010 sp. zn. RI ST 265/2009-2 rozhodce zavázal žalovanou povinností zaplatit žalujícímu částku 113 892 Kč s úrokem z prodlení (výrok I.) smluvní pokutu ve výši 0,1 % denně z částky 62 249 Kč od 1. 1. 2009 do zaplacení (výrok II.) a náklady řízení žalobce ve výši 28 770 Kč (výrok III.). Rozhodčí nález byl neúspěšně doručován na adresu V. X, teprve po doručení na adresu B. X jej stěžovatelka osobně převzala dne 13. 8. 2010.

10. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 68 EXE 4690/2010 vyplynulo, že Obvodní soud pro Prahu 4 ústavní stížností napadeným usnesením vyhověl návrhu vedlejšího účastníka na nařízení exekuce na majetek stěžovatelky opírající se o rozhodčí nález ze dne 18. 6. 2010 sp. zn. RI ST 265/2009 (výrok I.) a provedením exekuce pověřil soudního exekutora JUDr. Igora Ivanko, Exekutorský úřad Praha 10. Soudní exekutor rozhodl o provedení exekuce srážkami z jiných příjmů povinné stěžovatelky (důchod vyplácený Českou správou sociálního zabezpečení) a příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu (Českomoravská stavební spořitelna, a. s.) pro částku přesahující ke dni 15. 2. 2011 výši 238 tisíc Kč včetně nákladů exekuce. V odvolání proti nařízení exekuce stěžovatelka namítla, že je po ní vymáhaná pohledávka, která je fiktivní, v tomto smyslu poukázala na šetření policie. Shodnou argumentací brojila i proti příkazům exekutora. Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením odvolání stěžovatelky odmítl s odkazem na splnění všech zákonných předpokladů pro nařízení exekuce a s tím, že vznesenými námitkami bylo možné zabývat se pouze v rámci nalézacího řízení, v exekučním řízení již soudu nepříslušelo se věcí samou zabývat.

III.

11. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda jsou splněny její formální náležitosti a podmínky její přípustnosti. V projednávané věci ověřil, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou řádně zastoupenou právním zástupcem a že směřuje proti pravomocnému rozhodnutí obecného soudu. Ústavní stížnost pak posoudil jako přípustnou, neboť proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo odmítnuto odvolání proti rozhodnutí o nařízení exekuce, není podle ustanovení § 229 odst. 4 o. s. ř. žaloba pro zmatečnost přípustná. Je tomu tak proto, že usnesení, jímž odvolací soud odmítl odvolání proti usnesení o nařízení exekuce proto, že povinná neuvedla v odvolání žádné skutečnosti, které byly z hlediska podmínek nařízení exekuce rozhodné, se z hlediska přípustnosti opravných prostředků považuje za rozhodnutí, kterým bylo usnesení soudu prvního stupně potvrzeno.

12. Podle ustanovení § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, může Ústavní soud se souhlasem účastníků od ústního jednání upustit, nelze-li od něj očekávat další objasnění věci. Vzhledem k tomu, že účastníci řízení vyjádřili svůj souhlas s upuštěním od ústního jednání a Ústavní soud měl za to, že od jednání nelze očekávat další objasnění věci, bylo od ústního jednání v předmětné věci upuštěno.

IV.

13. Po přezkoumání napadených usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 a Městského soudu v Praze z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud se shoduje s Městským soudem v Praze v závěru, že v exekučním řízení soudu nepřísluší zabývat se věcí samou, neboť exekuční řízení je určeno pro faktický výkon rozhodnutí, a nikoliv pro jeho přezkum či autoritativní nalézání práva. V odvolání proti usnesení o nařízení exekuce skutečně nelze namítat jiné skutečnosti než ty, jež jsou rozhodné pro nařízení exekuce, mezi tyto však nepochybně patří pravomoc orgánu, který exekuční titul vydal. V tomto směru Ústavní soud nesouhlasí s postupem Městského soudu v Praze při posuzování otázky, zda předmětný rozhodčí nález byl způsobilým exekučním titulem.

15. Z odůvodnění napadeného usnesení je zřejmé, že se odvolací soud odmítl zabývat námitkami stěžovatelky o tom, že smlouva o poskytování služeb vedlejším účastníkem je fiktivní s odkazem na důkaz grafologickou expertizou zpracovanou orgány Policie ČR. Ústavní soud akceptuje, že soud v exekučním řízení nemohl zkoumat platnost smlouvy a přezkoumávat rozhodčí nález z hlediska jeho věcné správnosti. Pokud však stěžovatelka tvrdila a prokazovala, že smlouvu s oprávněným vedlejším účastníkem nikdy nepodepsala, a tudíž jí nemůže být vázána, týkala se její námitka i rozhodčí doložky vtělené do smlouvy, a tím i přímo pravomoci rozhodce.

16. Podle Ústavního soudu zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, nevylučuje, aby otázka (nedostatku) pravomoci rozhodce byla zkoumána i v exekučním řízení. Podle judikatury Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 20 Cdo 2227/2011 ze dne 28. 7. 2011) takový závěr platí i bez zřetele k tomu, že povinný v rozhodčím řízení neexistenci rozhodčí smlouvy nenamítl. V projednávané věci lze pouze dodat, že stěžovatelka neměla v rozhodčím řízení možnost cokoli namítat, neboť výzva k vyjádření k žalobnímu návrhu vedlejšího účastníka byla doručena na adresu Ve Vilách 30/2 v Praze, o kteréžto adrese v odvolání tvrdila, že je fiktivní, resp. že zde nikdy nebydlela. Nemožnost namítat nedostatek pravomoci rozhodce stěžovatelku postavila do pozice, v níž se vůbec nemohla vyjádřit k věci, která se jí bezprostředně dotýkala. Ústavní soud tak uzavírá, že v případě zpochybnění práva vedlejšího účastníka nechat spor rozhodnout rozhodcem, nemohl soud poskytnout rozhodčímu nálezu bez dalšího ochranu v exekučním řízení a měl se touto námitkou zabývat.

17. V projednávané věci rozhodce opíral svoji pravomoc rozhodnout spor o rozhodčí doložku sjednanou ve smlouvě o poskytování služeb vedlejším účastníkem v rámci jeho privátní sítě. Ujednání o rozhodčí doložce (srov. odst. 9. tohoto nálezu), odhlédnuto od námitky zpochybňující platnost celé smlouvy, však neodpovídalo požadavkům kladeným judikaturou obecných soudů na rozhodčí doložky, neboť neumožňovalo transparentní výběr rozhodce. V tomto směru lze odkázat nejen na usnesení velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011, jímž došlo ke

sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů v otázce náležitostí a platnosti rozhodčích smluv bez přímého určení ad hoc rozhodce (poznámka pod čarou č. 1), ale i nálezovou judikaturu Ústavního soudu verifikující náhled Nejvyššího soudu na transparentnost výběru rozhodce (srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2164/10, sp. zn. I. ÚS 871/11, sp. zn. I. ÚS 199/11, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

18. Ústavní soud dává ve své rozhodovací praxi najevo, že základní zásady řízení platí i v řízení před rozhodci a že právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny) lze přiměřeně vztáhnout i na řízení rozhodčí. Požadavek na konkretizaci a individualizaci výběru rozhodce zdůrazňuje proto, že rozhodčí řízení představuje jakýsi "odklon" od klasického soudního řízení, proti jehož výsledku existují pouze velmi omezené možnosti soudního přezkumu (srov. nálezy II. ÚS 2164/10). Není-li tedy rozhodováno rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nemůže být akceptovatelný ani výsledek tohoto rozhodování.

19. Městský soud v Praze tedy pochybil, pokud se nezabýval otázkou pravomoci rozhodce spor rozhodnout a námitky stěžovatelky v tomto směru zcela pominul. Ústavní soud veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů usoudil, že pro nápravu zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatelky postačí zrušit pouze rozhodnutí odvolacího soudu, který při novém projednání opravného prostředku (odvolání) stěžovatelky posoudí, zda rozhodce určený podle řádů rozhodčího institutu, který není stálým rozhodčím soudem, disponoval pravomocí spor rozhodnout.

20. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v tomto rozsahu vyhověl a usnesení Městského soudu v Praze podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní stížnost v části směřující proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 68 EXE 4690/2010-15 odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) téhož zákona.

21. Ústavní soud nepovažoval věc za naléhavou, a proto návrhu na projednání věci mimo pořadí ve smyslu ustanovení § 39 zákona o Ústavním soudu nevyhověl. Ústavní soud rovněž nevyhověl návrhu stěžovatelky, aby jí byla přiznána náhrada nákladů řízení, neboť návrh na postup podle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu stěžovatelka náležitě neodůvodnila a nedoložila, a důvody pro výjimečný postup podle § 62 odst. 4 téhož zákona nebyly shledány.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 3. dubna 2012

Vlasta Formánková, v. r.

předsedkyně senátu Ústavního soudu

1) Podle rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu "neobsahuje-li smlouva přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, a odkazuje-li na „rozhodčí řád" vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 obč. zák.